

УДК 376-056.264:373.091.2(045)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2026.111.17>

Литвин І. М.

orcid.org/0000-0002-8946-1449

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ РІЗНОГО ТИПУ

У статті обґрунтовано й системно представлено методичні засади планування та реалізації логопедичної роботи в закладах освіти різного типу – закладах дошкільної освіти, закладах загальної середньої освіти, спеціальних та інклюзивних закладах. Актуальність дослідження зумовлена стійким зростанням кількості дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку, розширенням практики інклюзивного навчання, а також потребою в уніфікованих і водночас гнучких організаційно-методичних підходах до корекційно-розвиткової діяльності вчителя-логопеда. Мета статті – систематизація теоретичних і практичних підходів до планування логопедичної роботи та визначення організаційно-методичних умов її ефективної реалізації в закладах освіти різного типу. Застосовано методи теоретичного аналізу нормативно-правових і науково-методичних джерел, порівняння, систематизації, узагальнення та моделювання. Розкрито нормативно-правове підґрунтя діяльності вчителя-логопеда; схарактеризовано систему принципів планування – системності, диференціації, індивідуалізації, наступності, науковості й практичної спрямованості. Описано структуру логопедичної документації та види планувальних документів – перспективний, календарно-тематичний та індивідуальний плани. Окреслено специфіку логопедичного супроводу в закладах різного типу та умови результативної взаємодії логопеда з педагогами, батьками й іншими фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу. Запропоновано критеріальну основу моніторингу ефективності корекційного процесу. Зроблено висновки, що дієвість логопедичної роботи забезпечується системним плануванням, диференціацією змісту відповідно до типу закладу й індивідуальних освітніх потреб дитини, а також скоординованою міждисциплінарною взаємодією учасників освітнього процесу. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання вчителями-логопедами під час розроблення планувальної документації та організації корекційно-розвиткової роботи в закладах освіти різного типу.

Ключові слова: логопедична робота, планування, заклади освіти різного типу, корекційно-розвиткова робота, порушення мовлення, інклюзивна освіта, логопедична діагностика, вчитель-логопед, методичні засади, психолого-педагогічний супровід.

Розвиток мовлення є визначальною умовою повноцінного становлення особистості, формування її пізнавальної сфери, комунікативної компетентності та соціалізації. Будь-яке порушення мовленнєвого розвитку закономірно позначається на навчальній успішності, емоційно-вольовій сфері та соціальній адаптації дитини. В умовах розбудови Нової української школи й утвердження інклюзивної освіти проблема якісної, своєчасної та науково обґрунтованої логопедичної допомоги потребує цілісного методичного забезпечення.

Моніторингові дослідження фіксують стійку тенденцію до зростання кількості дітей із мовленнєвими порушеннями різного ступеня – від ізольованих фонетичних розладів до загального недорозвинення мовлення, заїкання, дизартрії та порушень писемного мовлення. Неоднорідність контингенту актуалізує потребу в гнучких, науково обґрунтованих методичних засадах планування й реалізації корекційно-розвиткової діяльності з урахуванням специфіки конкретного освітнього середовища. Практика переконливо свідчить: безсистемність корекційного впливу, дублювання змісту та відсутність наступності між етапами роботи суттєво знижують ефективність діяльності логопеда.

Теоретико-методологічні засади логопедії ґрунтовно розроблено у працях провідних українських учених. У фундаментальному підручнику «Логопедія» за редакцією М. Шеремет систематизовано підходи до класифікації, діагностики та подолання мовленнєвих порушень, розкрито психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності й обґрунтовано принципи диференційованої корекційної роботи [3]. Питання організації логопедичного супроводу в команді фахівців висвітлено у дослідженнях Л. Мороз, Л. Стахової та І. Кравченко, які розглядають його як складник комплексного супроводу дітей із порушеннями психофізичного розвитку [4]; роль вчителя-логопеда в команді психолого-педагогічного супроводу дітей із тяжкими порушеннями мовлення проаналізовано Т. Цегельник і В. Поліщук [11]. Проблематику взаємодії логопеда з родиною розкрито у дослідженнях В. Кисличенко, яка обґрунтовує моделі інтерактивної співпраці фахівця з батьками [2].

Потенціал ігрових технологій у роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення обґрунтовано О. Чепкою [12], а можливості ігрових методів у розвитку вербально-логічного мислення молодших школярів із порушеннями мовлення – Т. Цегельник і В. Поліщук [10]. Проблеми інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами висвітлено у працях В. Поліщук зі співавторами [5], а питання деонтологічної готовності педагогів до роботи в інклюзивному середовищі – у дослідженні Л. Зданевич зі співавторами [1]. Попри ґрунтовність наявних напрацювань, недостатньо систематизованими залишаються підходи до порівняльного аналізу методичних засад планування логопедичної роботи в закладах різного типу, що й зумовило тему дослідження.

Мета статті – обґрунтувати та систематизувати методичні засади планування й реалізації логопедичної роботи в закладах освіти різного типу, визначити принципи й структуру планування, розкрити специфіку супроводу в різних типах закладів та критеріальну основу моніторингу ефективності корекційного процесу. Застосовано комплекс теоретичних методів: аналіз нормативно-правових і науково-методичних джерел, порівняння, систематизацію, узагальнення та моделювання.

Логопедична робота в закладах освіти є складником системи психолого-педагогічного супроводу й спрямована на своєчасне виявлення, попередження та подолання порушень мовленнєвого розвитку. Її організація ґрунтується на сукупності нормативно-правових документів: Закон України «Про освіту» [8], Закон України «Про повну загальну середню освіту» [9], Закон України «Про дошкільну освіту» [6], Концепція «Нова українська школа», підзаконні акти щодо інклюзивного навчання та ІРЦ [7]. Відповідно до чинного законодавства держава гарантує особам з особливими освітніми потребами право на освіту на всіх її рівнях [8]; в умовах інклюзії логопедична робота – невід’ємний складник корекційно-розвиткових послуг на підставі висновку ІРЦ [7]. Нормативно врегульованими є статус логопедичного пункту, порядок зарахування дітей, граничне наповнення груп, тривалість і форми звітності.

Планування логопедичної роботи – це цілеспрямований процес визначення мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів корекційно-розвиткової діяльності та способів оцінювання результатів. Воно ґрунтується на системі принципів [3]:

- системності й послідовності – вибудовування роботи як цілісної системи взаємопов’язаних етапів; корекція окремих компонентів мовленнєвої системи здійснюється у взаємозв’язку з урахуванням закономірностей мовленнєвого онтогенезу;
- диференціації – врахування характеру, структури та ступеня тяжкості порушення; реалізується через формування підгруп і добір методик;
- індивідуалізації – максимальне врахування психофізичного розвитку, пізнавальних можливостей і темпу засвоєння матеріалу кожної дитини; є визначальним під час складання ІПР;
- наступності – узгодженість змісту між різними віковими етапами та ланками освіти, насамперед між ЗДО і початковою школою;
- науковості та практичної спрямованості – застосування апробованих методик і орієнтація на конкретний практичний результат; доповнюється принципом діяльнісного й комунікативного підходу.

Система планування є багаторівневою. Перспективне (річне) планування охоплює стратегічні напрями: основні завдання, розподіл змісту за періодами, форми організації занять, методичну і просвітницьку роботу; складається за результатами первинного обстеження. Календарно-тематичне планування конкретизує зміст на місяць/тиждень і забезпечує гнучке коригування залежно від динаміки розвитку дітей. Індивідуальне планування здійснюється для кожної дитини на підставі обстеження та висновку ІРЦ [7], план містить актуальний рівень мовленнєвого розвитку, корекційні завдання, очікувані результати та критерії їх досягнення. Логопедична документація (журнал обліку, мовленнєві картки, розклад занять, плани, зошити дітей, річний звіт) є не формальною вимогою, а інструментом рефлексії, наступності й об’єктивізації результатів.

Реалізація планів здійснюється поетапно. Діагностичний етап передбачає комплексне логопедичне обстеження всіх компонентів мовленнєвої системи – звуковимови, фонематичних процесів, лексико-граматичної будови, зв’язного мовлення, а для школярів – також читання й письма; його результати фіксуються в мовленнєвій картці та слугують вихідною основою планування [3]. Основний, корекційно-розвитковий, етап охоплює безпосереднє проведення індивідуальних, підгрупових і фронтальних занять відповідно до перспективного та календарно-тематичного планів; його зміст динамічно коригується з урахуванням темпу просування кожної дитини. Підсумковий етап передбачає повторне обстеження, узагальнення результатів, оцінювання досягнення запланованих цілей та ухвалення рішення щодо продовження, модифікації або завершення корекційної роботи. Така циклічна побудова забезпечує керованість корекційного процесу та об’єктивність оцінювання його результатів.

Як зазначають В. Поліщук, Т. Цегельник, О. Чепка, основними організаційними формами є індивідуальні, підгрупові та фронтальні заняття. Методичний арсенал охоплює практичні (артикуляційна й дихальна гімнастика, вправи, ігри, моделювання), наочні (демонстрація, схеми, символи) та словесні (бесіда, пояснення) методи. Застосування ігрових технологій і сучасних ІКТ підвищує мотивацію та сприяє розвитку не лише мовлення, а й вищих психічних функцій [10; 12].

Дошкільний вік є сензитивним для мовленнєвого розвитку, тому логопедична робота в ЗДО має передусім превентивну й ранньокорекційну спрямованість. Організовується на логопедичному пункті або в логопедичних групах; зміст інтегрується з освітньою програмою й реалізується в ігровій формі. Особлива увага приділяється готовності до школи та профілактиці порушень писемного мовлення; рання діагностика на засадах психофізіологічного підходу суттєво знижує ризик закріплення стійких порушень. Обов’язковою є тісна співпраця логопеда з вихователями та батьками.

Ефективність логопедичної роботи в дошкільному закладі значною мірою визначається злагодженистю дій логопеда й вихователів: логопед формує первинні мовленнєві навички, а вихователь закріплює їх у повсякденній освітній діяльності, режимних моментах та іграх. Т. Цегельник і В. Поліщук наголошують,

що саме у дошкільному віці командний супровід дітей із тяжкими порушеннями мовлення створює підґрунтя для успішної подальшої соціалізації та шкільного навчання [11]. Із цією метою логопед веде зошити взаємодії з вихователями, надає їм добірки мовленнєвих ігор і вправ та бере участь у плануванні освітнього процесу групи.

У закладах загальної середньої освіти логопедична робота організовується на базі логопедичного пункту й охоплює насамперед подолання порушень писемного мовлення (дисграфії, дислексії, дизорфографії), що перешкоджають засвоєнню програми. Планування ускладнюється необхідністю узгодження занять із розкладом уроків і координації з учителями; ефективним є застосування ігрових технологій для розвитку вербально-логічного мислення школярів. Логопед взаємодіє з педагогами та практичним психологом.

Плануючи роботу зі школярами, логопед враховує програмові вимоги з української мови та читання, що дає змогу синхронізувати корекційний зміст із навчальним. Особливого значення набуває пропедевтична робота з учнями перших класів, спрямована на розвиток фонематичного аналізу й синтезу як передумови успішного опанування грамоти, а також формування мотивації до занять у школярів, які внаслідок тривалих труднощів у навчанні нерідко демонструють знижену навчальну самооцінку.

У спеціальних закладах освіти для дітей із тяжкими порушеннями мовлення логопедична робота є системоутворювальним складником освітнього процесу і здійснюється за спеціальними програмами, має пролонгований характер, потребує ретельного планування з урахуванням структури складного порушення та інтегрується в загальну корекційно-розвиткову систему закладу.

В умовах інклюзивного навчання логопедична робота реалізується як складник діяльності команди психолого-педагогічного супроводу. Логопед бере участь у розробленні ППР, проводить заняття та надає рекомендації щодо адаптації освітнього процесу. Особливість планування – командний характер, цілі узгоджуються з психологом, асистентом учителя, корекційним педагогом і батьками. Результативність значно залежить від деонтологічної та професійної готовності педагогів до роботи в інклюзивному середовищі.

Дослідження науковців І. Кравченко, Л. Мороз, Л. Стахової доводять, що логопед виступає координатором мовленнєвого розвитку дитини, проте реальні зміни досягаються лише за узгодженості зусиль педагогів, фахівців і родини [4]. Взаємодія з педагогами передбачає консультування щодо мовленнєвих особливостей дітей, рекомендації з адаптації навчального матеріалу та спільне планування. Особливе значення має співпраця з батьками. Серед основних форм роботи В. Кисличенко визначає: проведення консультацій, навчання батьків прийомів виконання вправ удома, формування адекватного ставлення до мовленнєвих труднощів дитини. Систематична взаємодія з батьками забезпечує безперервність корекційного впливу й підвищує його результативність [2]. У межах команди логопед взаємодіє також із практичним психологом, соціальним педагогом і медичними працівниками, що дає змогу реалізувати комплексний підхід.

Невід’ємним складником системи планування є систематичне відстеження динаміки мовленнєвого розвитку дитини. Критеріями ефективності слугують: динаміка стану звуковимови та фонематичних процесів; розширення активного й пасивного словника; удосконалення граматичної будови та зв’язного мовлення; покращення показників читання й письма (для школярів); рівень сформованості комунікативних умінь; ступінь самостійності дитини у застосуванні набутих навичок у природних умовах спілкування. Результати фіксуються в документації й слугують підставою для коригування індивідуальних планів. Систематичний моніторинг перетворює планування на дієвий інструмент управління якістю логопедичної допомоги.

Окремим напрямом реалізації планів є методична й просвітницька діяльність логопеда: участь у педагогічних радах і методичних об’єднаннях, проведення семінарів-практикумів для педагогів, оформлення інформаційних матеріалів для батьків, самоосвіта та узагальнення власного досвіду. Цей напрям також підлягає плануванню в межах річного плану роботи і забезпечує підвищення корекційної компетентності всіх учасників освітнього процесу, створюючи навколо дитини єдиний мовленнєвий режим.

Висновки. Логопедична робота в закладах освіти різного типу є складною, багаторівневою системою, ефективність якої визначається якістю планування та реалізації. Методичні засади планування ґрунтуються на принципах системності, диференціації, індивідуалізації, наступності, науковості та практичної спрямованості й реалізуються через перспективне, календарно-тематичне та індивідуальне планування. Організація логопедичної роботи суттєво залежить від типу закладу: у ЗДО – превентивно-розвиткова спрямованість, у ЗЗСО – навчально-корекційна, у спеціальних – системоутворювальна, в інклюзивних – командно-супровідна. Дієвість забезпечується диференціацією змісту та скоординованою міждисциплінарною взаємодією педагогів, фахівців і родини.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення моделей цифрового супроводу планування, обґрунтування критеріїв оцінювання якості корекційно-розвиткових послуг та дослідження умов наступності логопедичного супроводу між ланками освіти.

Використана література:

1. Зданевич Л., Фроленкова Н., Цегельник Т., Казакова Н. Педагогічна деонтологія як етична норма підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в інклюзивному середовищі. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2026. Т. 14, № 1. С. 44–50.
2. Кисличенко В. А. Інтерактивна взаємодія логопеда з батьками у програмі логопедичного супроводу. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 16(1). С. 113–121.
3. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. 4-те вид., переробл. та доповн. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 776 с.
4. Мороз Л., Стахова Л., Кравченко І. Логопедичний супровід як складова комплексного супроводу дітей із порушенням психофізичного розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 8 (92). С. 401–411.
5. Поліщук В., Цегельник Т., Пришляк В., Станько І. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями слуху: зарубіжний та український досвід. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Т. 13, № 1.
6. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20> (дата звернення: 28.06.2026).
7. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.06.2026).
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru> (дата звернення: 28.06.2026).
9. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/T200463?ed=2021_11_02&ap=91 (дата звернення: 28.06.2026).
10. Цегельник Т., Поліщук В. Використання ігор у розвитку вербально-логічного мислення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Т. 13, № 4.
11. Цегельник Т., Поліщук В. Роль вчителя-логопеда у психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11, № 10. С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-007>
12. Чепка О. Ігрові технології у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2023. № 2(10). С. 57–66. DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(10\).2023.290571](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(10).2023.290571)

References:

1. Zdanevych, L., Frolenkova, N., Tsehelnik, T., & Kazakova, N. (2026). Pedagogical deontology as an ethical norm for preparing educators of preschool institutions for work in an inclusive environment [Pedagogical deontology as an ethical norm]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 14(1), 44–50 [in Ukrainian].
2. Kyslychenko, V. A. (2020). Interactive interaction of a speech therapist with parents [Interactive interaction of a speech therapist with parents]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedagogichni nauky*, 16(1), 113–121 [in Ukrainian].
3. Sheremet, M. K. (Ed.). (2018). *Lohopediia [Speech Therapy]* (4th ed., rev. and suppl.). Kyiv: Vydavnychi Dim "Slovo" [in Ukrainian].
4. Moroz, L., Stakhova, L., & Kravchenko, I. (2019). Lohopedychnyi suprovod yak skladova kompleksnoho suprovodu ditei iz porushenniamy psikhofizychnoho rozvytku [Speech therapy support as a component of comprehensive support]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 8(92), 401–411 [in Ukrainian].
5. Polishchuk, V., Tsehelnik, T., Pryshliak, V., & Stanko, I. (2025). Inklusyivne navchannia ditei z porushenniamy slukhu: zarubizhnyi ta ukraïnskyi dosvid [Inclusive education of children with hearing impairments]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 13(1) [in Ukrainian].
6. Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrainy vid 06.06.2024 № 3788-IX [On Preschool Education: Law of Ukraine of June 6, 2024 No. 3788-IX]. (2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20> [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.09.2021 № 957 [On Approval of the Procedure for Organising Inclusive Education in General Secondary Education Institutions: CMU Resolution No. 957]. (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII [On Education: Law of Ukraine of September 5, 2017 No. 2145-VIII]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 38–39, art. 380 [in Ukrainian].
9. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 № 463-IX [On Complete General Secondary Education]. (2020). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 23, art. 850 [in Ukrainian].
10. Tsehelnik, T., & Polishchuk, V. (2025). Vykorystannia ihor u rozvytku verbalno-lohichnoho myslennia u ditei molodshoho shkilnoho viku z porushenniamy movlennia [The use of games in the development of verbal-logical thinking]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 13(4) [in Ukrainian].
11. Tsehelnik, T., & Polishchuk, V. (2023). Rol vchytelia-lohopedu u psikhologo-pedahohichnomu suprovodi ditei doshkilnoho viku z tiazhkymy porushenniamy movlennia [The role of a speech therapist in psychological and pedagogical support]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 11(10), 50–55. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-007> [in Ukrainian].
12. Chepka, O. (2023). Ihrovi tekhnolohii u korektsiino-rozvyvalnii roboti z ditmy z tiazhkymy porushenniamy movlennia [Game technologies in correctional and developmental work]. *Psikhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, 2(10), 57–66. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(10\).2023.290571](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(10).2023.290571) [in Ukrainian].

I. Litvin. Methodological foundations of planning and implementing speech therapy work in educational institutions of different types

The article substantiates the methodological foundations of planning and implementing speech therapy work in educational institutions of different types – preschool institutions, general secondary education institutions, special and inclusive institu-

tions. The relevance of the study stems from the steady increase in the number of children with speech disorders, the expansion of inclusive education, and the need for unified yet flexible approaches to organising the correctional and developmental activity of the speech therapist. The aim of the article is to systematise theoretical and practical approaches to planning speech therapy work and to determine the organisational and methodological conditions for its effective implementation in institutions of different types. The methods of theoretical analysis of normative-legal and scientific-methodological sources, systematisation, generalisation, and modelling are applied. The author reveals the legal basis of the speech therapist's activity and characterises the principles of planning – systematicity, differentiation, individualisation, continuity, scientific validity, and practical orientation. The structure of speech therapy documentation and the types of plans (long-term, calendar-thematic, and individual) are described. The specificity of speech therapy support in institutions of different types and the conditions for productive interaction of the speech therapist with teachers, parents, and other members of the support team are outlined. Criteria for monitoring the effectiveness of the correctional process are proposed. It is concluded that the effectiveness of speech therapy work is ensured by systematic planning, differentiation of content according to the type of institution and the individual needs of the child, and coordinated interdisciplinary interaction of the participants in the educational process.

Key words: speech therapy work, planning, educational institutions of different types, correctional and developmental work, speech disorders, inclusive education, speech therapy diagnostics, speech therapist, methodological foundations, psychological and pedagogical support.

Дата першого надходження статті до видання: 04.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0